

Szurkolói identitástudat vizsgálata a kézilabdában

Pfau Christa, Pethő Ákos

sportközgazdász, testnevelő-egyetemi adjunktus; sportközgazdász
Debreceni Egyetem

Bevezetés

A szurkolói lét több tényezőt foglal magába: érzelmi, társadalmi, gazdasági kapcsolatot egy egyén, illetve az általa követett sport, sportág, csapat vagy egyéni sportoló között, amelynek köszönhetően a szurkoló kifejezheti önmagát. Többet jelent szurkolónak lenni, mint egyszerűen csak megtekinteni egy sporteseményt (Jones, 1997). A szurkoló, mint jelenség nem egységes tömegként létezik, hanem a különböző szurkolókat, szurkolói csoportokat más és más körülmények és motívumok hajtják abban, hogy a helyszínen, vagy televízión keresztül tekintsenek meg egy sporteseményt (Fillis – Mackay, 2014). A kutatások régóta foglalkoznak azzal, hogy milyen motivációk húzódnak a passzív sportfogyasztás mögött, és ezek a motivációk miként változnak időben és térben. Az is egyértelmű, hogy a szurkolók egyéni motivációi az idő és külső ingerek révén folyamatosan változhatnak és változnak is (Beaton – Funk, 2008). Kutatásunk a szurkolói identitás témájával foglalkozik. Vizsgáljuk, hogy a kézilabdában a szurkolók mennyire tolerálják a külföldi játékosok jelenlétét, fontos-e számukra, hogy a kézilabda klubok megőrizzék nemzeti identitásukat.

Szakirodalmi áttekintés

A sporttal kapcsolatos identitás a társadalmi kultúra része, közösségteremtő és egy ország közös kulturális örökségét is magába foglalja (Faragó – Szombat-helyi, 2020). Eichberg (2003) szerint a sporttal kapcsolatban háromféle identitást különböztethető meg: a versengés, az integráció és a karneváli. Az első az olimpiához kapcsolódó eredményességről, a második a közös sporttevékenységről, míg a harmadik a közös fesztelén együttlétről szól (Dóczy, 2011). A nemzeti büszkeséget többféle tényező erősítheti, a sportban például a mérkőzésre járás. Több hazai felmérés is megállapította, hogy a sport a nemzeti büszkeség legfontosabb forrása Magyarországon (TÁRKI, 2008; ISPP, 2015; László – Makay 2021).

Bár sokakat lehet sportfogyasztónak nevezni, de ez még egyáltalán nem azt jelenti, hogy ezek a sportfogyasztók egyben szurkolónak is számítanak (Kassay, 2017). Nem egyszerű feladat meghatározni a tényleges szurkolók csoportját, és a szurkolói archetípusokat, mert annyi befolyásoló tényező alapján lehetne, és kellene elvégezni a beazonosítást. A fő különbség abban rejlik, hogy az igazi

szurkoló a saját identitásának egy részeként kezeli a sportot – akként, aki ő maga. Ezek az emberek hisznek abban, hogy ők a csapat részei, és rendkívül erős érzelmi kötődéssel rendelkeznek egyes játékosok, illetve kedvenc csapatuk iránt. Így a csapatuk eredményei hatással vannak a kedélyállapotukra, ha nyernek boldogok, ha veszítenek szomorúak. A mérkőzés alatt a hangulatkeltés pozitívan hathat egy adott játékos minél jobb teljesítményének elérésére, ami szurkolással és bizonyos vezényszavakkal érhető el (Koroknay et al. 2018). A szurkolók (egyének vagy csoportok) különféle okokból, más-más sportágat és sporteseményt fogyasztanak, de az megegyezik bennük, hogy imádják és lelkesednek a sportág, a sportoló vagy éppen a saját csapatuk iránt. Közösségi kapcsolataikat és a favorizált klubról szóló híreiket nagy százalékban megosztják egymással, folyamatos az információáramlás köztük, ezzel is bizonyítva egymásnak fanatizmusukat, de ezek arányát befolyásoló tényező lehet az, hogy különböző kultúrából vagy országból származnak (YouGov, 2016). Ez a különleges kapcsolat országokat átívelő, mert hiába szurkol példának okáért két különböző országból két különböző szurkoló egy csapatnak, a kapocs közöttük a szeretett klub, így a két idegen akár egy találkozás után is úgy érezheti magát, mintha ezer éve ismernék egymást. Az sem utolsó szempont, hogy megértsük, hogy milyen tényezők alakítják ki az életre szóló szurkolói elköteleződést egy emberben (Newson et al., 2016).

Magyar kézilabda szurkolók

A magyar társadalomra jellemző, hogy a sikerekben rendkívül egységesek, ám a kudarcokat, nehezen fogadják el és élük meg. Ez a gondolat párhuzamba állítható a szurkolókkal, mert ők is ugyanúgy fogékonyak a sikerre, és igénylik a magas színvonalat, viszont, ha ezeket a sporttal szemben támasztott igényeiket nem szolgálják ki, akkor hajlamosak az adott sportágnak, vagy klubnak hátat fordítani. Ez nagyban befolyásolja a sportlétesítmények nézőszámát. Ahol világszínvonalú, vagy ahhoz közelálló kikapcsolódási lehetőségeket kapnak cserébe a sportfogyasztók az idejükért és pénzükért, ott az adott klub sportlétesítményének sokkal magasabb a százalékos kihasználtsága. A csapatsportágak első osztályai-ban, így a kézilabdában is külföldi játékosok játszhatnak. Az idegenlégiósok szerepeltetésének lehet versenynövelő vagy kiszorító hatása is (Sterbenz – Gulyás, 2014). Magyarországon a sportbéli, és a helyszíni nézői kiszolgáláshoz kapcsolódó alapszolgáltatás előállítása, illetve egy, a szurkolók által is elismert és elfogadott átlagos teljesítmény elérése és annak fenntartása jelenti az alapproblémát jelenleg is országunkban (Kassay, 2012). Ez nem érvényes a kézilabda népszerűségére. A klubcsapatok szurkolói egyre növekvő nézőszámokat szolgáltatnak, évről évre nagyobb érdeklődés és lelkesedés övezi ezt a sportot.

Anyag és módszer

Vizsgálatunk célja a magyar kézilabda szurkolók hozzáállásának felmérése a nemzeti identitási kérdésekben, melyet a kézilabda klubok nemzetiségi összetételén keresztül mértünk, valamint ezeket az eredményeket vizsgáltuk a lakhelyek tükrében is. Vizsgálatunk lefolytatására online (Google kérdőív) került sor. A kérdőívcsomag az általános demográfiai adatok (nem, életkor, lakhely, foglalkozás) mellett a sporttal, passzív sportfogyasztással és külön szurkolói szokásokkal foglalkozó kérdéseket is tartalmazott. Az adatok összesítésére Microsoft Excelben került sor, amelyek értékelésére statisztikai számításokat végeztünk SPSS 22.0 for Windows statisztikai program segítségével. Az elemzések során az eloszlásbeli különbségeket khi-négyzet próbával vizsgáltuk, valamint egy szempontos variancia elemzést végeztünk. Az online kérdőív sajátosságaihoz igazodva hólabda módszerrel történt a mintavétel. Ehhez különböző közösségi felületeket (Facebook, Instagram) vettünk igénybe, ahol a kérdőív megosztásra került. A kérdőívet összességében 863-an töltötték ki (N=863). A demográfiai adatok tekintetében a női kitöltők aránya 55%, míg a férfi kitöltőké 45% (1. táblázat).

1. táblázat: A kitöltők demográfiai adatai

	Nők		Férfiak	
Nemi eloszlás	55%		45%	
	Főváros	Megyeszékhely	Város	Község/Falu
Lakhely	9,6%	27,5%	50,4%	12,5%
	Munkavállaló	Munkavállaló és tanuló	Diák	Egyéb (GYES stb.)
Foglalkozás	39,5%	19,5%	31,1%	6,4%

Forrás: saját szerkesztés, 2022

A korosztályok megszabásánál az Instagram „business profile” felméréseinek adataiból indultunk ki, melyeknél 13–65+ éves korig vannak kategorizálva a korcsoportok. Ezek eloszlásaként, 13–17 év között 9,4%, 18–24 év között 48,2%, 25–32 év között 15,8%, 33–43 év között 10,2%, 44–52 év között 10,3%, 53–65 év között 4,6%, 65+ év felett 1,5%. A 18–24 év és a 25–32 év közötti kitöltők dominanciája a mintavétel sajátosságainak köszönhető. A lakóhely (település) típusa alapján a kitöltők 9,6%-a él a fővárosban, 27,5%-a megyeszékhelyen, 50,4%-uk városban, míg 12,5%-uk falun. Tehát a városban élők egyértelmű többségben vannak a falvakban élőkkel szemben, ez alapvető tendenciaként jelenik meg az urbanizáció, a globalizáció és a városok kínálta bővebb lehetőségek okán.

A kitöltők foglalkozásukat tekintve következők: munkavállaló réteg 39,5 % - a, dolgozó és tanuló réteg 19,5%, az ő arányuk 59%. Az önmagában második

legnagyobb réteg a diákok csoportja (31,1%), 6,4% az egyéb kategória, ami magában foglalja a GYES, GYED, táppénz, szülési szabadság fogalmát. Elenyésző számban töltötték ki nyugdíjasok (2,5%), valamint munkanélküliek (1%). Így a kutatás alkalmas lehet arra, hogy helyálló adatokat szolgáltatson a kitöltők keresőképes hányadának, motorjának sportfogyasztási szokásairól.

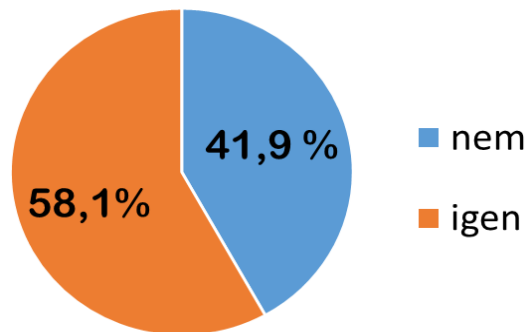
Eredmények és azok értékelése

Vizsgálati témánk esetében az első felvetésünk az volt, hogy a szurkolók számára fontos, hogy a magyar kézilabda klubok megőrizzék nemzeti identitásvukat. Ez a kérdés jelenleg is sok vita melegágya ma Magyarországon, minden embernek más az álláspontja a légiós helyzettel kapcsolatban, de nem csak a kézilabda területén van ez így, hanem a magyar sportélet egészében. Ebben a helyzetben a siker egy döntő faktor, azok a klubok, ahol a nemzetközi versenyeztetés a cél, ott háttérbe szorul a nemzeti identitás kérdése az eredményekért cserébe. Ezzel a sztár klubok szurkolói (Telekom Veszprém, MOL-PICK Szeged, Győri-Audi ETO KC) többnyire ki is egyeznek, de az ő házuk táján is minden évben felmerül a magyarosítás kérdése. A Magyar Kézilabda Szövetség 2021/2022. évi versenykiírása az első osztályú küzdelmekre azt tartalmazza, hogy minden bajnoki mérkőzésen kötelező a csapatoknak legalább két magyar nemzetiségű játékost neveznie a hivatalos jegyzőkönyvbe, amennyiben a maximális 16 fővel állnak ki a küzdelmekre. Ennek a szabálynak a tudatában már az a kérdés is felmerül, hogy vajon versenyeztetnének-e egyáltalán a nagy magyar klubok hazai játékost, ha ez nem lenne kötelező előírás a szövetség részéről (MKSZ, 2021). A FTC-Rail Cargo Hungaria női kézilabda csapata viszont igyekszik megőrizni a klub magyar identitását, és csak az éppen aktuális hiánypoztokra szerződtenek külföldi játékost. Arra törekednek, hogy ezt a létszámot minimalizálják, és hogy mellette fiatal magyar tehetségeket adjanak a magyar kézilabdázásnak. Viszont a másik oldalt is meg kell értenünk. Ahhoz, hogy a magas színvonal megmaradjon elengedhetetlen a külföldi játékosok jelenléte, hiszen a jelenlegi magyar kézilabdában nem megfelelő a hazai játékosállomány arra, hogy a klubok egyszerre játszanak magas, világszínvonalú kézilabdát és mellette a nemzeti identitás kérdésére is sikeres átigazolási stratégiával válaszoljanak. Mint már azt a korábbiakban említettem a magyar társadalom igényli a minőségi kikapcsolódást és a sikert, ez kovácsol össze minket, míg a sikerben rendkívül egységesek, addig a kudarcban hajlamosak vagyunk ezt az összetartást mellőzni.

A kutatásban ezzel kapcsolatos kérdés a válaszadók elveire irányult azzal kapcsolatban, hogy mennyire jelentőségteljes számukra a magyarság tudata (*1. ábra*).

A válaszadók nagy többsége (88,8%) véli úgy, hogy fontos a nemzeti identitás megőrzése a kézilabda klubok számára is, és átlagosan tíz kitöltőből nagyjából egy gondolja azt, hogy ez a nemzetiségi kérdés nem fontos (11,2%).

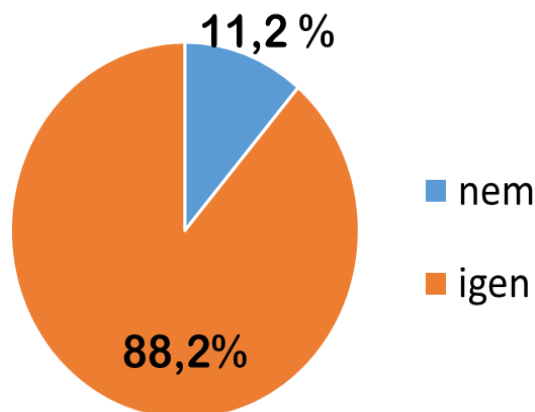
1. ábra: Szurkolói szemszögből, Ön fontosnak tartja, hogy a magyar kézilabda klubok megőrizzék nemzeti identitásukat? (% , N=863)

Forrás: saját szerkesztés, 2022

Ezzel a témával foglalkozott az a kutatási kérdés, amely azt elemezte, hogy egy klub veszít-e a vonzerejéből, ha sok idegen légióst alkalmaz (2. ábra).

2. ábra: Szurkolói szemszögből, Ön szerint veszít a vonzerejéből egy kézilabda klub, ha sok idegen légióst alkalmaz? (% , N=863)

Forrás: saját szerkesztés, 2022

A kitöltők válasza erre a kérdésre már megoszlottak, mivel itt jelent meg igazán a siker faktor, itt már nem az elvvel foglalkozott a kitöltő, hogy mi lenne

a helyes irány, hanem hogy számára mi a fontosabb, az, hogy eredmények legyenek, vagy a nemzeti identitás eszméje. A válaszadók 58,1%-ban értettek egyet azzal, hogy a vezetők a külföldi játékosok előnyben részesítésével csökkentik a klubok vonzerejét, míg 41,9% vélekedett afféleképpen, hogy számukra a siker, az eredmény fontosabb a légiósok számánál, és ettől nem fogják kevésbé szeretni kedvenc együttesüket, amennyiben a kikapcsolódási igényeik kielégülnek, és csapatuk eléri a kívánt eredményeket. Megállapítható, hogy a szurkolók túlnyomó többségének fontos a nemzeti identitás megőrzése.

Következő kutatási kérdésünkben feltételeztük, hogy a nagyobb városokban élő emberek toleránsabbak a külföldi játékosokkal szemben, mivel a közvetlen környezetükben is megszokhatták a külföldiek jelenlétét (2. táblázat).

2. táblázat: Nemzeti identitás megőrzése, lakhely alapján csoportosítva (% , N=863)

	Szurkolói szemszögből, Ön fontosnak tartja, hogy a magyar kézilabda klubok megőrizték nemzeti identitásukat?		Szurkolói szemszögből, Ön szerint veszít a vonzerejéből egy kézilabda klub, ha sok idegen légióst alkalmaz?	
	igen	nem	igen	nem
főváros	74,7%	25,3%	49,4%	50,6%
megyeszékhely	86,9%	13,1%	56,1%	43,9%
város	92,0%	8,0%	61,1%	38,9%
falu	90,7%	9,3%	56,5%	43,5%
teljes	88,8%	11,2%	58,1%	41,9%
p	,000		,192	

Forrás: saját szerkesztés, 2022

A fővárosiak és a megyeszékhelyen élők elfogadóbbak a külföldiekkel, vélhetően a településtípus sajátosságaiból fakadóan, itt alapvetően is magasabb a külföldiek aránya. A tolerancia jól látható abban, hogy a fővárosban (74,7%) és a megyeszékhelyen élők (86,9%) számára sokkal kevésbé fontos az, hogy a magyar kézilabda klubok megőrizték nemzeti identitásukat, a különbség pedig az egyszempontos varianciaanalízis eredményei alapján szignifikáns. Bár kétségkívül magas minden csoportban a magyarságtudat és nemzeti identitás fenntartása (hiszen mindenhol 70% feletti érték látható), e két csoportban sokkal kevésbé van jelen ez a faktor a városos és falvakban élő szurkolókkal összevetve. A magasabb tolerancia abból fakad, hogy napi szinten kapcsolatba kerülnek külföldi emberekkel, a tömegközlekedésben, az oktatásban, a munkahelyen vagy bármilyen szabadidőstevékenység során. Ez a feltevés érvényes a magyar kézilabda

talajára átültetve is. Tehát a nagyobb településeken kevésbé fontos, hogy a magyar kézilabda klubok megőrizzék nemzeti identitásukat, illetve szerintük kevésbé veszt a vonzerejéből egy kézilabda klub, ha sok idegen légióst alkalmaz, mint a kisebb településtípusokon lakók véleménye szerint. Ez utóbbi esetben azonban a csoportok közötti különbség nem szignifikáns. Azoknál a magyar kézilabda klubcsapatoknál, amelyek rendszeresen képviseltetik magukat a nemzetközi kupasorozatokban, fontos a külföldi játékosok megléte, de egy közép-csapatnál ahol „beerősítenek” a 3–4 plusz légióssal, és a következő szezon végén is ugyanazon a helyen végeznek, akkor nem volt indokolt lépés ezeknek a játékosoknak a leigazolása, mert nem növelték a győzelmek számát, és végeredményben ugyanoda jutott a klub. Ezt a lépést azonban nem feltétlenül azért teszik a csapatok, hogy jobb eredményt érjenek el, hanem ennek gazdasági okai is vannak. A magyar játékosok bére olyan szinten emelkedett az elmúlt időszakban, hogy a kluboknak sok esetben gazdaságosabb külföldi játékost alkalmazniuk (Nagy, 2019).

A kisebb településtípusok esetében, nevezetesen a városban (92%) és a faluban (90,7%) ezek a számok jóval magasabbak, mint a fővárosban, és kisebb mértéken, de alulmaradnak a megyeszékhellyel szemben is, tehát itt a nemzeti identitás kérdésköre szinte vitán felül áll. Ezekben a település típusokban nem olyan megszokott a külföldiekkel való napi kontaktus és kapcsolat, így ők kevésbé toleránsak velük szemben. Ugyanez látható azzal kapcsolatban is, hogy veszt-e a vonzerejéből egy kézilabda klub, ha sok idegen légióst alkalmaz. Véltetően ugyanezen faktorok mentén tapasztalható az, hogy a fővárosban élő kitöltők kevésbé gondolják azt, hogy csökken egy klub vonzereje az idegenlégiós játékosok szerződtetésével, jóllehet ebben az esetben is meg kell állapítani, hogy a fővárosi kitöltők tekintetében minden második ember (49,4%) áll azon az állásponton, hogy negatívan hat egy csapat megítélésére. Ebben az esetben a megyeszékhelyeken, városokban és falvakban élő kitöltők megítélése egyaránt negatívabb, így az a fajta tolerancia az idegenlégiósokkal szemben, amely a nemzeti identitás kérdéskörében a megyeszékhelyen élők körében jellemző volt, már nem tapasztalható. Tehát esetükben kevésbé fontos a nemzettudat, ugyanakkor nem megnyerő a külföldi játékosok szerződtetése. Mindent összevetve a klubok vonzerejének kérdéskörében a településtípusok közt fennálló különbség nem szignifikáns.

Összefoglalás

Elsőként egy szurkolói dilemmával foglalkoztunk, mégpedig az identitási kérdéssel, ami a magyar kézilabda csapatok magyarságának megőrzését vizsgálta. Elemeztük, hogy a megkérdezett magyar emberek milyen mértékben érzik fontosnak, hogy Magyarországon a magyar klubok őrizzék a magyarságukat. Itt maga az elv volt a fontos, a kitöltők helyes értékrendje tisztán látszik a kutatás-

ban. Fontosnak érzik a nemzeti identitásukat megőrizni és ugyanezt szeretnék visszakapni az élet minden területén így a sportban is. Napjainkban a magyar játékos anyag jelenleg nem alkalmas a legeltebb szinten való (Bajnokok Ligája) versenyeztetésre, viszont vannak olyan játékosok, akik képesek ezen a szinten játszani, és velük lehetne pótolni vagy equalizálni a külföldiek jelenlegi túlsúlyát a komoly nemzetközi szinten játszó klubokban. Itt viszont a siker fontos faktor, ami háttérbe szoríthatja az elvet, mert a magyar emberek számára ez rendkívül fontos.

Egy másik aspektusból megközelítve a témát, lakhely szerint csoportosítva kerültek besorolva a válaszok. Az eredmény rendkívül érdekes és szignifikáns, hiszen akik nagyobb városokban élnek, azok – a kitöltők közül – toleránsabbak a külföldi játékosokkal szemben. A kulcs ezeknél a válaszoknál a mindennapi érintkezés, a kapcsolat, hiszen a kisebb városokban, esetleg falvakban élők nem feltétlen vannak hozzászokva külföldi emberekhez a közvetlen környezetükben, így számukra ez az idegen helyzet nem olyan kényelmes, mint a nagyvárosokban élőknek. Következtetésképpen levonható, hogy a vizsgálatban részt vett magyar emberek fontosnak tartják a magyarság megőrzését a kézilabda területén, ahogy az élet minden más területén is, viszont akik nagyobb százalékban kerülnek napi kapcsolatba külföldi emberekkel, azok számottevő arányban toleránsabbak a kézilabdában az idegenlégiósok alkalmazásával kapcsolatban.

Úgy gondoljuk a magyar kézilabda klubok nemzeti identitásának megőrzésével foglalkozó tanulmányunk jelenleg hiánypótló Magyarországon. Két dolgot mérlegeltünk, az elvet, és a magyarság fontosságát, de ahhoz, hogy ennek a vitás problémának elvégezzük az alapos vizsgálatát, további kutatások szükségesek, valamint kellő mennyiségű szakirodalom, amely jelenleg még nem áll rendelkezésre.

Irodalomjegyzék

- Beaton, A. A., Funk, D. C. (2008): *An evaluation of theoretical frameworks for studying physically active leisure*. Leisure Sciences, 30(1), 53–70.
- Dóczy T. (2011): *Rendszerváltás, globalizáció és nemzeti identitás a sportban a XXI. század kezdetén Magyarországon* (Doctoral dissertation, Doktori értekezés. Budapest: Semmelweis Egyetem
http://old.semmelweis.hu/wpcontent/phd/phd_live/vedes/export/doczitas.m.pdf
- Eichberg, H. (2003). Playing and displaying identity – About bodily movement, political ideologies and the question of Olympic humanism. *Postmodernity and Olympism*. Gdansk: Academy of Physical Education and Sport, 57–78.
- Faragó, B., Szombathelyi, M. K. (2020): *A területi tőke identitás faktorának erősítése a sportolói identitás által*. Multidiszciplináris kihívások, sokszínű válaszok Gazdálkodás-és Szervezéstudományi folyóirat, (2), 59–76.

- Fillis, I., Mackay, C. (2014): Moving beyond fan typologies: The impact of social integration on team loyalty in football. *Journal of Marketing Management*, 30(34), 334–363.
- ISPP, 2015 International Social Survey Programme: National Identity III - ISSP https://search.gesis.org/research_data/ZA5950 letöltés: 2022. 06. 02.
- Jones, I. (1997): Mixing qualitative and quantitative methods in sport fan research. *The Qualitative Report*, 3(4), 1–6.
- Kassay, L. (2012): A sportszórakoztatás nézőért kiált. *Marketing & Menedzsment*, 46(4), 26–35.
- Kassay L. (2017). Akarunk mi meccsre járni? A labdarúgó mérkőzésre járás mögötti szurkolói motivációkat meghatározó tényezők (Do we want to attend matches? Motives influencing attendance in Hungarian football games.) *Testnevelés, sport, tudomány*, 2(3), 52–63.
- Koroknay Zs. – Müller A. – Bíró M. (2018): A 17. FINA Vizes Világ bajnokság sport, társadalmi és gazdasági hatásai. In: Balogh, László (szerk.) Fókuszban az egészség. Debrecen, Magyarország: Debreceni Egyetem Sporttudományi Koordinációs Intézet, pp. 116–129., 14 p.
- László, T., Makay, M. (2021): A nemzeti büszkeség építőkövei: Nemzeti identitás és történelemkép a magyar társadalomban= The building blocks of national pride. National identity and representation of history in Hungarian society. *Szociológiai Szemle*, 31(1), 87–115.
- MKSZ (2021) Magyar Kézilabda Szövetség 2021–2022 NBI. Versenykiírása <https://www.mksz.hu/minden-kezilabda> letöltés: 2022.04.22.
- Nagy L. (2019). Nemzeti Sport nyilatkozat. Retrieved from <http://www.nemzetisport.hu/kezilabda/kezilabda-nagy-laszlo-szerint-elszallt-a-magyar-jatekosok-fizetese-2715787>
- Newson, M., Buhrmester, M., Whitehouse, H. (2016): Explaining Lifelong Loyalty: The Role of Identity Fusion and Self-Shaping Group Events, *PLOS ONE*, 1(8), e0160427.
- TÁRKI (2008) Társadalmi Klíma Riport 7.: Akikre büszkék vagyunk. A TÁRKI és az Image Factory kutatási jelentése a nemzeti büszkeség kérdéséről. <https://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/b195.pdf> letöltés 2022. 06. 02.
- Sterbenz, T., Gulyás, E. (2014). Lyukas piramis – A versenyrendszer hatása a magyar kosárlabdázás eredményességére. *Vezetéstudomány – Budapest Management Review*, 45(1), 24–30.
- YouGov (2016): *The Launch of Football Inc. Fan Index*. Retrieved from <https://china.yougov.com/en-cn/events/breakfast-briefing/2016/04/26/launch-football-inc-fan-index-en-cn/>